

առանց ազդութիւններէ և կրօնի խորհուրդներէ, իսկական հայրենասիրական ժողովրդական պարծանքի զգացմունքով վառված ղեկավար ինչո՞ւմ որ հայրենիքը Ռուսաստանը և սերով ղեկավար վերահասարակական ազգաբնակչութեան կողմից, որը պատահականաբար իրեն մօտ էր շատ պոռ, ուրախութեան աղաղակներով, բայց առանց կարգապահութիւնը խախտելու, խնդրելու՝ որպէսզի առ ուս Զերդ Մեծուքեան արկաններ իրանց հաւատարմութեան անկողիններէ, որոնք ուսանողներէն զգացմունքներ Գաւին, որի հովանու ներքոյ կովկասի ազգաբնակչութիւնը իրան զգում է հարապատ որդիներ հանդէս Մայր Ռուսաստանի Ազգաբնակչութեան ցնծութիւնը այդ ժողովրդական տոնին, նրա ձգտումը արտայայտելու իր խնդրութեան զգացմունքները, որոնք այս անգամ չէին ճշդված ուստիականական միջոցներով, ինչ պիտի վերջին արտայայտութեան ստիպված էինք գործադրել կովկասում խառնակ ժամանակներէ պատճառով, ամեն մի ժողովրդական համախմբումներէ միջոցին, դժուար է հաղորդել մասնաւոր հետադրելու՝ բայց եւ չեն կարող չը փորձել իրաւաստիներ նրանց անկեղծութիւնն ու միասնականութիւնը։ Ինչ մասնաւոր իրենց զանազան ծայրերից եւ ստանում են գեղեցիկներ տեղական իշխանութիւններէ, որոնք գալիս են վկայելու, որ Բորզոմիայի արժանաւոր իշխանները օրը ամենաւերջ ժողովրդական տոն էր և ազգաբնակչութիւնը խնդրում էր առ ուս Զեր, Թալաւոր, արկանի իր հաւատարմութեան հպարտութեան զգացմունքները։ Բոլոր վերոնշարտներէ մասին բաղդաւոր եւ համարում գեղեցիկներէ ի Բաղդաւոր տեղականութիւն Զերը կայսերական Մեծութիւնը։

Գինեւրա-պիւտանտ կոմս Վորոնցով-Դաշկով։ (ՔԱՅԿ, Զ)

ՄՏՔԻՐ ԵՒ ՓԱՍՏԻՐ

ԴՆՆԱԿԱՆ ԱԿՏՈՐ ԵՒ ԿԱՍՏԱՐԻՆ ՀԱՄԱՂԱՎԱՅԻՆ ԱՍԻԱՏՈՐ

«Մշակ» 193-րդ համարում տպված «Հանգիստ Ամսօրնայից» քաղաքները հարկաւորում է մեզ էլ միմեծին Յօրենքներէն Յանձնաժողովը և Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի լուր լուրը ուղարկութիւնը հրաւիրել հոգի տանելի 13-ին էլ միմեծին նշանակված տնտեսաբաններէն իրենց հարցի վրայ։

Թէ՛ հայ տպագրութեան գիւտի 400-ամեակը և թէ՛ հայ գրերի գիւտի 1500-ամեակը բացառապէս հեղեղեցական-կրօնական կերպով են, այլ նախամեծարապէս ազգային-պատմական ակտեր։ այդ մասին ոչ մի կասկած լինի չէ կարող։ Հետեւաբար պատմական այդ երկու նշանաւոր ակտերի տօնախմբութիւնը պէտք է լինի համազգային, այսինքն՝ նրան պէտք է մասնակցեն անբացասաբար բոլոր հայեր, առանց ցատանութեան խառնութեան։ Կետեւաբար և այն ակտը, որով պէտք է յանձնարարել այդ մեծ յօրենքները, պէտք է այնպիսի բնոյթ կրէ, որ նրանից օգտվել կարողանայ մերոյն հայութիւնը։

Ան այս պէտք է լինի հոկտեմբերի 13-ի տնտեսաբանական էական իմաստը և բովանդակութիւնը։

Այժմ հարց է ծագում, թէ կարելի է իւրաքանչիւր այդ պայմանները, քանի որ տօնախմբութիւնը նշանակված է էլ միմեծին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի նախագահութեամբ, չէ որ էլ միմեծին հայ-լուսաւորչական ժողովրդի հոգեւոր կենտրոնականին է, իսկ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը միայն հայ լուսաւորչականներէ Հովակայեանը Արդօն չէր կարելի տնտեսաբանութիւնը կատարել մի այնպիսի վայրում, կենտրոնում, կամ արդեօք գործի գլուխ չէր կարող կանգնել մի այնպիսի հակական հաստատութիւն, որ կարողանար համախմբել իր շուրջը մերոյն հայութեան ներկայացուցիչներին։

Գինեւրով այն բոլոր պայմանները, որոնց մէջ ծաղիկ ազգային-պատմական երկու մեծ ակտերի յօրենքներ տօնելու հարցը մենք եկանք այն եզրակացութեան, որ այդ տնտեսաբանութիւնը կատարելու նախաձեռնող հանդիսացող ազգային-կրօնական հաստատութիւններէ մէջ միակ հեղինակաւորը, յարմարը և ազգի ներկայացուցիչներն իր շուրջը համախմբելու յամուրիս ունենցողը էլ միմեծին էր և ահա ինչպէս։

Անկասկած, թէ տպագրութեան և թէ գրերի գիւտի տօնը ամենից անկել զրազան տօն է, հետեւաբար, նրա տնտեսաբանական գիւտի հանդիմող ամենից տալ՝ պէտք է հայ գրականութեան և տպագրութեան հետ գործ ունենցող, կամ գրական անցեալ ունենցող մի ազգային հաստատութիւն լինի։ Այս ամենին երկրորդ՝ այդ հաստատութիւնը պէտք է հանրամասն լինի, հեղինակաւոր և պատմական անցեալ ունենցող։

Այդ, երբ ծաղիկ այդ մեծ յօրենքներ տօնելու հարցը, հրապարակ վրա իբրեւ նախաձեռնողներ հանդէս եկան 1) Թիֆլիսում մի լուսն Եօրեցականներէ կէօր ղեկավարութեամբ, 2) Կ. Պոլսում Լարենց անունով մի արաստաւորեալ անձն նախազգայիններէ, 3) Ամերիկայում Հայ Ներքու-մի խմբակ, 4) հուլիս յետոյ էլ միմեծին Գեորգեան ձեռնարկը։

Գործը փառացողներ հեղա ինչ աստիճան խմբակներէ, որ հրապարակ նստեց

հարցը յիշին ծուռ մտքով։ ոչ թէ զիստաւորապէս տպագրութեան 400-ամեակը տօնելու տենչով, այլ անկել շուտ՝ «Մշակ» յօրենքներ խնդրեցողու մտքով։ Եւ պարզ է, որ այդպիսի յետին մտքով և անաւորը ձգտումներով յաջողված մի գործ պէտք է վիճէր, ուստի և Թիֆլիսում կազմված յանձնախումբը մտաքայն միակողմանի, կուսակցական, նոյնիսկ Թայֆարական բնաւորութիւն։

Պարզ է, որ այսպիսի պայմաններէ մէջ ծնված և այդպիսի անձերից բաղկացած մի Յանձնախումբը չէր կարող բնաւ լինել հեղինակաւոր, չէր կարող գրական որեւէ ազգաբնակչութեան և վաստակութեան հայրութեան կողմից և գլուխ կանգնել այնպիսի մի մեծ և համազգային գործի, որպիսին է տպագրութեան 400-ամեակի տնտեսաբանութիւնը։ Բացի դրանից՝ Թիֆլիսի Յանձնախումբը զրկել էր միայն տպագրութեան 400-ամեակը տօնելու հարցը, մինչ զգրել գիւտի 1500-ամեակը։ որ անկել մեծ և կարեւոր ազգային, պատմական ակտ է, արծարծեցին ուրիշները, և վերջը պաշտօնապէս դրեց էլ միմեծին Յանձնաժողովը։ Թիֆլիսի անհակացական Յանձնախումբը աշխատեց «Հօրիզոն» մէջ ցոյց տալ, թէ ինքն ընտրված է ամբողջ հայ մամուլի և մօտ 40 ազգային հաստատութիւններէ կողմից, բայց փաստելով նրան հերքելու այդ յայտարարութիւնը։ «Մշակ», «Արար», «Արարիչ-Տարազ» չէին մասնակցել այդ Յանձնախումբի ընտրութեան։ Կրթական հաստատութիւններէ Եօրեցականները յայտարարեցին, որ իրենց հայ գրականութեան հետ Այդ Յանձնախումբը անհարաւոր կարող էր լինի միայն Թիֆլիսի տեղական Յանձնախումբը, ուրիշ ոչինչ, որովհետեւ երբ բացի Թիֆլիսից ուրիշ ոչ մի հայրենակ զաւրջ չէ մասնակցել ընտրութեան, նա չէ կարող համարել նոյն իսկ Անդրկովկասեան Եօր. Յանձնաժողով, որ մնաց համազգային կամ կենտրոնական։ Նոյնպէս կենտրոնական կամ համազգային չէր կարող նկատվել Կ. Պոլսում կազմված յանձնախումբը, որ ոչ մի հեղինակութիւն, կատարութիւն չէր կարող զբաղել ու ինչ կողմից հենց այն պատճառով, որ նրա նախագահն է՝ հայ մեծ գրող Արիֆիարի պատմութեան մէջ կանգնածով ոչ անձ։

Գաղով Ամերիկայի Ռուսաստանական Միութեան նա արդէն ինքը ոչ մի յաւակնութիւն չունէր իրան կենտրոնական և համազգային ճանաչել տալու և ունէր տեղական նշանակութիւն։

Ուրեմն, քանի որ տնտեսաբանութիւնը նախաձեռնող այդ երեք Յանձնաժողովներէց ոչ մէկը չունէր համազգային կամ կենտրոնական լինելու հանգամանքը, քանի որ տնտեսաբանութիւնը համազգային և ընդհանուր զարմանքով համար անհրաժեշտ էր, որ կենտ. Յանձնաժողովը լինի հեղինակաւոր, ճանաչված հայ ազգի մեծամասնութեան կողմից, կայ և առնչութիւն ունենող հայոց պատմութեան և գրականութեան հետ, քանի որ այդ բաղկի միակ փոքր ի շատէ այդ պայմաններին համապատասխանող Յանձնաժողովը հանդիսանում է էլ միմեծինը, բնաւ կան է, որ «Մշակ» և հայ ժողովրդի մեծամասնութիւնը, հայ ինտելիգենցիան ճանաչել էլ միմեծին Յանձնաժողովը իբրեւ կենտրոնական։ Եթէ այդ միջոցին նախաձեռնութիւն յանձն առած լինէր ազգային մի այլ գրական կամ կրթական հաստատութիւն, ինչպէս վերինայի կամ վերինայի Միութեան Միաբանութիւնը, կամ Հայկական Բարեգ. Ընդհանուր Միութիւնը կան է։ Պօլսի Հայոց Ուսումնական Խորհուրդը, ոչ մի կասկած չը կայ, որ «Մշակ» կը յարէր նրան։

Ներկայ դէպքում էլ միմեծին հեղինակութիւնը պէտք է ճանաչել ոչ իբրեւ կրօնական կենտրոն, այլ որովհետեւ նա իր ձեռնարկով իր մասնաւորաբար իր հանդիմանքով մեծամասն կապված և զօղված է հայ գրականութեան, պատմութեան և տպագրութեան հետ։ Ներկայ դէպքում նրա վրա չը պէտք է նայել իբրեւ կրօնական կամ սոսկ հեղեղեցական կենտրոն, այլ իբրեւ պատմական, գրական-կրթական կենտրոնի վրայ։ Եւ հայ-կաթողիկոսներ, հայ բողոքականներն ու նրանց կուսակցական հաստատութիւնները ամենայն իրաւամբ կարող են և պէտք է մասնակցեն համազգային այդ մեծ տօնին, որի մասին Գեորգ Վ Կաթողիկոսի կողմից մէջ տալով է վասն կատարելով զմեծ յօրենքն քաղաքակրթութեան ազգիս հայոց։

Այժմ մնում է հոգ տանել, որ էլ միմեծին Յանձնաժողովը՝ մասնակցութեան հրաւեր ուղարկել անպատճառ ոչ միայն Կաթողիկոսի անդիմանքով իրաւաստիներ ենթարկված հոգեւորականներին, եկեղեցիներին և զպրօքներին՝ հոգաբարձութիւններին, ուսուցչական կազմերին, այլ և հայկական բոլոր կրթական լուսաւորական, կուսակցական, գիտական հաստատութիւններին, կանաւներին, միաբանութիւններին, թէ լուսաւորչական, թէ կաթողիկէ և թէ բողոքական, ազգային ժողովներին և ընկերութիւններին։

Եւ եթէ էլ միմեծին չէ կատարել այդ պարտականութիւնը, նա, իբրեւ, մեծ և խելօր մտալ է գործի և ինքն ասույնց զատապարտել և ազգային մեծ յօրենքներ

կամ «հայոց ազգի քաղաքակրթութեան մեծ յօրենքները անաղաղութեան»

Բայց դեռ ժամանակ կայ գործելու և ուղղելու սխալը։

Սպասում ենք այդ կէտի մասին լուսաւորութեան էլ միմեծին։

Շահրիար

ՅՆՆԱԿԱՆ ՄԻՐԵՆԵՐԻ ԳՆՈՐ

Նկատելով միմեծին գնորդ Սղեւսում

Ապրիլեան ցրտերը փառացիներ բարձր տեղերում գտնվող այգիները. դաշտերում գտնվող այգիները լաւ են Աստուծո, որ այս տարի գինին լինի թանկանայն Հաղի բերքը դաւառում լաւ է, ցորենը ծաղկում է 90 Կ, մինչև 1 րո, ցորեն 60—70 Կոպ. Մերձակայ գեղերում ընկող չը կայ, ապրիլին ծաղեր փառացի. միմեծին էլ համեմատաբար բեր է Տաւարի միմեծին 10 Կ. ֆունտը, ոչխարներ՝ 14 Կ, պանիրը՝ 20 Կ, հաղը 1 տեսակի 4 Կ, II տեսակի 3 1/2 Կ, ձուր 4 հատը 5 Կ, 1 րո, 15 Կոպէկ։

N. N.

Գիւղական մի մեծ դպրոց

Հաղիւթ, 23 օգոստոսի

Ամսիս 17-ին Հարարներ լինի հայոց եկեղեցի. դպրոցներէ տեսող Ա. Աւագեւ լինելու եկաւ Հաղիւթ՝ պարզելու տեղիս նա. դպրոցի հոգաբարձութեան մէջ ծագած թերեւորութիւնը։

Տեսուչը կայացրեց հոգաբարձ. ժողով իր նախագահութեամբ և, մեծերի փոխանակութիւնը յետոյ, ընդհանուր համաձայնութեամբ կազմեց նոր ուսուցչ. խումբ։

Աւագեւները, օգտվելով մամուլային, ցնաց Հաղիւթի մօտ գտնվող Թաղանթ գեղը, հրաւիրեց իսկականներին ժողովի, բացաւորեց նրանց ուսման և ուսումնարան ուսնալու նշանակութիւնը և առաջարկեց բաց անել Թաղանթում ծխ. երեւոյն զըզրոց. Թաղանթները մեծ ուսանողները ընդունեցին տեսչի համադրութիւնը և նորաբաց՝ դպրոցի համար ընտրեցին հոգաբարձութիւնը, որոնք ներկայումս շտապ պատարաստում են ուսումնարանի համար անհրաժեշտ տարրականը, որպէսզի սկստանան իրենց սկսելու ուսումը։

Միմեծին սուղ լինելու պատճառով առայժմ դպրոցը ունենալու է մի ուսուցչին։ Որովհետեւ, որ կայտարարութիւնը ունենալուց հրաւիրեն և ձեռնարկութիւն ուսուցչուհի։

Թաղանթները իրանց գեղում բացվող դպրոց՝ յոյս ունեն, որ իրանց տաւարաբան հայրենակիցները չեն մերժել նրա պատիւը նորաբաց դպրոցին, որի անհրաժեշտութիւնը վաղուց նկատելի է Թաղանթի պէս գեղում, ուր կայ մօտաւորապէս 200 ծուխ։

ՏՊԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԵՆԵՐ

Կիւթոյնի, 28 օգոստոսի

Ինչ կարելի է գրել կուրորտի կենսերից. ոչինչ, համարեն ոչինչ Սակայն ինչքան աչք զբաղեցնող միջոցում է սա. դատարի է այս կենսերը, բայց հարուստ է. ցօր է նա, բայց կենցաղի. կեղծ և շինծու է, բայց դիւրին։ Իւրիշ և այլնայի, բայց կենսութիւն։

Եթէ ուրիշ կողմերով մենք յետ ենք մընացել ներպայից արտաբերով գտնել, ինչպէս վաղուց նկատված է մենք գտնելու ուսումը (զօղվում ենք ներպայի հետ)։

Եւ չեն կարծում, թէ Պարիզի կրիգեականները կարող լինեն իրանց տարաբանութեան իրենց կանգնելու կուրորտի կանաւները, սկսած աշակերտուհուց մինչև վերջին պատանու իսկ երիտասարդները պատանիները միմեծին գեղերին են։ Պարզ է, որ տեղը գտնվողներ 90 տոկոսը զբաղված է ոչ այնքան բժշկութեան, ինչքան գեղեցիկ գաղափարներ, զգացմունքներ յազդեցողով։ Եւ ոչինչ, տեղերին գտնելու թընուում է, որ այդ բանը բաւականաչափ աջող է անցնում։ Տարբերութիւն միայն այն է, որ մեր երկրում ամեն ինչ ոչ այնքան կերտված է ինչքան այդ ցանկից էր։ Կողմի նստած են մի պարուն և մի գեղեցկագէտ կին։ Խօսում են ուսացած և ֆրանսերէն կրելու գիւտ։

Ան այս վերջացրեց՝ նամակը, շարունակ պարուն ուսուցչ. անոնց քաղաքի, համարական ձայնով ասաց։

— Ապուշ, ստորագրիր...

Ապուշը շատ խոստով կերպով վերցնում է գրիւն և ստորագրում։

Ինչ է նամակի բովանդակութիւնը, Ալլանը գիտէ. կինը շատ ուրախ է իր արաստութիւնից։

Ապուշն են մեծ զայլերէս է. շարունակ անցնում են զոյգեր, գեղեցիկ և կենսութեան, փոքր ինչ հեռու կանգնած են վրայից՝ «Բիշկանները իրանց կապիտալ, սպիտակ և կարմիր չերիկականները նրանք բոլորն էլ Մօսկվայի վաստակաւորներ կանայց պարծանք են...

Այստեղ են և պատմիկ զրկվածները, բոլոր գատակարարներ և բոլոր գրգռանքներ նրանց «մաղկած» են և զարկած։ Եւ նրանք աչքը միայն կարող չը լինէր նրանց շօնակ մարտից։ Եւ նրանք կանգնած են նամակում են կենսութեան անձնոցիկին, որի կարելի զգացմունք է միայն այն ժամանակ, երբ մաղկած չեն գտնում։

Մեծ գեր են խաղում վաստակաւորներ